

Халімон Т. М.,
доктор економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту
Державного університету телекомунікацій

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЩОДО РОЗКРИТТЯ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ БАНКІВСЬКОЇ ТАЄМНИЦІ В УКРАЇНІ

ACTUAL PROBLEMS ON DISCLOSURE AND CONSERVATION OF THE BANKING SECURITY IN UKRAINE

У статті розкрито поняття правового режиму банківської таємниці. Проаналізовано актуальні проблеми та тенденції щодо розкриття банками інформації, яка містить таємницю стосовно юридичних і фізичних осіб.

Ключові слова: банківська таємниця, конфіденційність вкладів, розкриття банківської таємниці, збереження банківської таємниці, банківська система України.

В статье раскрыто понятие правового режима банковской тайны. Проанализированы актуальные проблемы и тенденции раскрытия банками информации, содержащей тайну в отношении юридических и физических лиц.

Ключевые слова: банковская тайна, конфиденциальность вкладов, раскрытие банковской тайны, сохранение банковской тайны, банковская система Украины.

The article deals with the concept of the legal regime of banking secrecy. The actual problems and tendencies concerning the disclosure of information by banks, which contains the secret concerning legal entities and individuals, are analyzed.

Key words: bank secrecy, confidentiality of deposits, disclosure of bank secrecy, preservation of banking secrets, banking system of Ukraine.

Постановка проблеми. В епоху розвитку інформаційного суспільства одним із основних понять світового законодавства у банківській сфері є поняття «банківська таємниця». Цей термін уперше використовувався для гарантування конфіденційності вкладів у банках Швейцарії понад 300 років тому, а з 1713 р. банківська таємниця вперше почала тлумачитись у зв'язку з гарантуванням недоторканності банківських вкладів. Банківська таємниця в зарубіжних країнах становить специфічний вид комерційної таємниці та справляє вирішальний вплив на регулювання банківської діяльності.

Правові норми, що прямо чи опосередковано регулюють суспільні відносини щодо банківської таємниці, утворюють субінститут банківської таємниці, який входить до інституту права конфіденційності комерційної діяльності в галузі інформаційного права України, а також до інституту фінансового права та цивільного права.

Актуальність теми дослідження зумовлюється, перш за все, порівняною новизною для української правової системи інституту банківської таємниці взагалі, а також важливістю зазначеної теми для системи всього банківського законодавства нашої держави, досягненням стабільності банківської системи України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Світові підходи щодо розкриття інформації, що становить банківську таємницю, а також різні аспекти її захисту були об'єктом досліджень таких провідних вітчизняних і зарубіжних учених, як В. Андрущенко, Л. Вдовічена, М. Демчук, П. Бірюков, В. Кашин, Л. Полежарова, І. Петраш, В. Кротюк, А. Шаповалов, С. Харламов, Ю. Ващенко, Є. Карманов, І. Гловюк, Р. Афанасієв, О. Користін, Т. Присяжнюк,

І. Безклубий, В. Жуков, О. Костюченко, Н. Левицька, В. Мороз, Ю. Найда, О. Орлюк, Г. Світлична, Л. Стрельбицька та інші.

Мета статті – проаналізувати актуальні проблеми та тенденції щодо розкриття банками інформації, яка містить таємницю стосовно юридичних і фізичних осіб.

Виклад основного матеріалу. Нині дуже гострою є проблема правової охорони та захисту прав на банківську таємницю в Україні. Правова охорона прав власника банківської таємниці починається з моменту укладення в письмовій формі договору між клієнтом, з одного боку, та банківською установою – з іншого. Внаслідок укладення договору між клієнтом і банком інформація, виключним носієм якої є особа, набуває виду документованої інформації та стає банківською таємницею. Власником цієї інформації залишається клієнт, а банківська установа, відповідно, виступає її утримувачем. Після укладення договору власник банківської таємниці набуває таких прав [1, с. 89]:

1) на письмовий запит отримувати від банку довідки про свою банківську таємницю;

2) розпоряджатися відомостями, які становлять банківську таємницю, на свій розсуд (якщо це не суперечить зобов'язанням, що передбачені договором);

3) вимагати захисту банківської таємниці від Національного банку України та банку, з яким укладений договір, протягом строку її правової охорони;

4) вимагати від банку у разі розголошення ним банківської таємниці та порушення своїх прав відшкодування завданих збитків (частина 3 статті 1076 ЦК) [1];

5) вимагати притягнення осіб, які винні в розголошенні банківської таємниці, до дисциплінарної,

цивільно-правової або кримінальної відповідальності [2, с. 11].

Водночас банківська установа в особі утримувача банківської таємниці після укладання договору з власником банківської таємниці набуває певних обов'язків, а саме:

1) банк зобов'язаний забезпечувати зберігання та захист інформації, яка містить банківську таємницю, з метою недопущення її незаконного розкриття і завдання внаслідок цього матеріальної чи моральної шкоди своїм вкладникам, кредиторам та іншим клієнтам;

2) банк зобов'язаний за погодженням із клієнтом відображати в договорах, що укладаються між банком і клієнтом, застереження щодо збереження банківської таємниці та відповідальності за її незаконне розголошення або використання;

3) банк зобов'язаний встановити та дотримуватись особливого порядку реєстрації, використання, зберігання та доступу до документів, що містять банківську таємницю;

4) банк у разі надходження до нього письмової вимоги про надання інформації, що містить банківську таємницю, зобов'язаний розкрити цю інформацію або дати мотивовану відповідь про неможливість надання відповідної інформації протягом 10 робочих днів із дня отримання вимоги, якщо інші строки не встановлені законодавством України.

Верховною Радою України Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення функціонування фінансового сектору в Україні» від 5 липня 2018 р. (станом на 1 грудня 2018 р. Закон ще не підписаний Президентом) внесено зміни до статті 62 Закону України «Про банки і банківську діяльність» такого змісту: «Державний банк надає інформацію, яка містить банківську таємницю, членам наглядової ради державного банку, а також центральному органу виконавчої влади, що забезпечує формування державної фінансової політики в обсязі, необхідному для здійснення моніторингу діяльності державного банку та стану виконання стратегії розвитку державного банку» [3].

Поштовхом для прийняття вищенаведених змін стала велика частка проблемних кредитів у кредитному портфелі державних банків. Здебільшого проблемні кредити були видані до 2013 р. на неринкових умовах, без ліквідної та відповідної за вартістю застави фінансово-промисловим групам осіб, приближених до високопосадовців держави. Відповідно, така неефективна кредитна політика державних банків призвела до постійного процесу докапіталізації державних банків, наприклад, станом на 1 грудня 2018 р. на суму 90,6 млрд грн (окрім ПАТ «КБ Приватбанк»), а саме: ПАТ «Державний ощадний банк України» – 46,1 млрд грн; ПАТ «Державний експортно-імпорتنний банк України» – 35,9 млрд грн; ПАТ «Укргазбанк» – 13,1 млрд грн. Розрахунки здійснено на підставі даних Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців і громадських формувань.

Зазначеними змінами центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної фінансової політики (Міністерство фінансів України), має право отримувати будь-яку інформацію про фінансово-господарську діяльність державного банку, зокрема, інформацію, що становить банківську таємницю, необхідну для здійснення моніторингу діяльності державного банку та стану виконання стратегії розвитку державного банку. Члени наглядової ради державного банку мають право отримувати будь-яку інформацію (зокрема, інформацію, що становить банківську таємницю) про державний банк.

Розкриття банківської таємниці є доцільним у такій ситуації, оскільки законодавець передбачає множинний контроль з боку різних контролюючих органів державного банку над прийняттям менеджментом банку рішень, що можуть призвести до фінансових труднощів фінансової установи.

Наступна зміна щодо розкриття банківської таємниці стосуватиметься розкриття інформації уповноваженим органам Сполучених Штатів Америки у разі ратифікації Верховною Радою України між Урядом України та Урядом Сполучених Штатів Америки для поліпшення виконання податкових правил й застосування положень Закону США «Про податкові вимоги до іноземних рахунків» (проект № 0179 від 23 березня 2018 р.) та відповідного проекту закону України «Про внесення змін до деяких законів України у зв'язку із ратифікацією Угоди між Урядом України та Урядом Сполучених Штатів Америки для поліпшення виконання податкових правил й застосування положень Закону США «Про податкові вимоги до іноземних рахунків» (проект № 8189 від 23 березня 2018 р.) [4].

Передбачається введення обов'язку для банків, депозитарних установ, страховиків і деяких інших видів фінансових установ (фінансових агентів) здійснювати ідентифікацію рахунків, що належать визначеним американським особам, збирати інформацію про стан рахунків і щорічно подавати її до уповноваженого органу України для цілей подальшого обміну з податковим органом США.

Проект № 8189 передбачає внесення змін до ст. 62 Закону України «Про банки та банківську діяльність», а саме: «Інформація щодо юридичних та фізичних осіб, яка містить банківську таємницю, розкривається банками у випадках та в обсязі, визначених Угодою між Урядом України та Урядом Сполучених Штатів Америки для поліпшення виконання податкових правил і застосування положень Закону США «Про податкові вимоги до іноземних рахунків», та міжнародними договорами, що містять положення про обмін інформацією для податкових цілей, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, або укладеними на їх підставі міжвідомчими договорами. Порядок розкриття такої інформації встановлюється Національним банком України» [5].

Розкриття інформації стосуватиметься лише американського громадянина чи резидента-фізичної особи, товариства чи корпорації, що організована в Спо-

лучених Штатах або відповідно до законодавства Сполучених Штатів чи будь-якого з окремих штатів, та які мають відкриті банківські рахунки в українських установах на суму понад 50 тис. дол. США.

Угода між Урядом України та Урядом Сполучених Штатів Америки є односторонньою та передбачає розкриття таких відомостей, що становлять банківську таємницю клієнта:

- 1) ім'я та прізвище, адреса;
- 2) номер рахунку;
- 3) назва та ідентифікаційний номер звітної фінансової установи України;
- 4) баланс чи сума на рахунку;
- 5) у разі будь-якого депозитного рахунку загальну валову суму відсотку, виплаченого з чи зарахованого на рахунок протягом календарного року чи іншого відповідного періоду [6, с. 384].

Міжвідомча угода зі США була підписана Україною 7 лютого 2017 р. і передбачає обмін інформацією в односторонньому порядку: інформація буде надаватися США, але контролюючі органи України не зможуть отримувати аналогічну інформацію про рахунки резидентів України зі США.

США є однією з небагатьох країн, яка дуже лояльна до іноземних інвесторів – багато видів доходів нерезидентів, отримані ними на території США, за загальним правилом податку на репатріацію прибутку не обкладається. І у випадку з FATCA США, по суті, ставить інші країни перед вибором:

– або країни погоджуються виконувати умови FATCA і регулярно висилають США звіти про всіх американських громадян і компанії, які мають рахунки в зарубіжних країнах – і в такому разі жодного податку закордонні резиденти з отриманих у США доходів не платять;

– або країни відмовляються виконувати вимоги FATCA (і, відповідно, стимулюють американських платників податків ховати свої капітали в цих країнах), але тоді всі ваші резиденти будуть платити 30%-й податок на репатріацію прибутку, отриманого ними на території США.

Тобто приєднання до FATCA тепер, по суті, надає податкові переваги такій країні та її резидентам.

Як результат, до американського FATCA приєднались вже близько 100 країн і юрисдикцій (і список цей постійно зростає). Отже, владі США вдалося досягти поставлених цілей – країни, що приєднались, будуть звітувати про американських громадян та компанії, а всі резиденти «не приєднаних» будуть платити 30%-й податок на репатріацію прибутку.

Варто зазначити, що запропоновані зміни проекту № 8189 дають змогу здійснювати обмін інформацією в рамках не лише вищезгаданої Угоди, але й інших міжнародних договорів, що містять положення про обмін інформацією для податкових цілей, зокрема для цілей автоматичного обміну інформацією відповідно до стандарту звітності CRS (Спільний стандарт звітності – Common Reporting Standard).

Спільний стандарт звітності (далі – CRS), розроблений у відповідь на запит G20 та затверджений Радою OECD 15 липня 2014 р., закликає юрисдик-

ції отримувати інформацію від своїх фінансових установ і щорічно автоматично обмінювати ці дані з іншою юрисдикцією. Вона визначає інформацію про фінансовий рахунок для обміну, фінансові установи, що вимагають звітування, різні типи рахунків і платників податків, що охоплюються, процедури проведення належної обачності [7].

Початок процесу його практичної реалізації було покладено 19 квітня 2013 р., коли міністри фінансів країн G20 виступили із заявою про необхідність впровадження нового міжнародного стандарту автоматичного обміну інформацією з метою боротьби з транскордонним ухиленням від податків. 23 лютого 2014 р. текст CRS був узгоджений у загальних рисах, а в травні 2014 р. була схвалена Декларація OECD про автоматичний обмін податковою інформацією. На той момент більше 65 держав офіційно висловили готовність імплементувати стандарт CRS, а 40 з них навіть передбачили для цього граничні терміни. Остаточний текст стандарту CRS був випущений у рамках ОЕСР 21 липня 2014 р. [8, с. 54].

Стандарт CRS передбачає щорічний автоматичний обмін інформацією між державами, які його імплементували. У документі описано, яка саме інформація підлягає міжнародному обміну; вказано фінансові організації, які повинні збирати і надавати податково значущі відомості своїм властям для подальшого міжнародного обміну; описано типи рахунків і податкових резидентів, за якими повинна збиратися і надаватися така інформація, а також уніфіковано методи перевірки благонадійності клієнтів під час відкриття рахунків (Due Diligence).

Згідно з CRS збирати і передавати уповноваженому органу інформацію про рахунки для подальшого міжнародного обміну будуть всі фінансові установи, які оперують на території країн-учасників, а саме: банки, брокери, інвестиційні структури, деякі види страхових компаній.

Станом на 15 січня 2018 р. до CRS приєдналися 98 країн. У вересні 2017 р. відбулася зустріч представників Організації економічного співробітництва і розвитку (OECD) з Міністром фінансів України Олександром Данилюком. За результатами зустрічі пан Данилюк заявив, що з 2020 р. Україна почне автоматичний обмін інформацією про фінансові рахунки нерезидентів, датованою з 1 січня 2019 р. [5].

Підписати міжвідомчу угоду CRS має уповноважений орган (Мінфін) на підставі вже ратифікованої ВРУ Конвенції про взаємну адміністративну допомогу в податкових справах (ратифікована Україною у 2008 р., дата набрання чинності для України – 1 липня 2009 р.) та спираючись на зміни, передбачені законопроектом № 8159.

Варто зазначити, що, на відміну від FATCA, стандарт CRS передбачає двосторонній обмін інформацією. Тобто з якими країнами Україна обмінюється протоколами взаєморозуміння, ті країни, а саме їхні уповноважені податкові органи, отримують інформацію, що містить банківську таємницю з українських фінансових установ, і навпаки – Україна отримує доступ до банківської таємниці українських грома-

дян та юридичних осіб, які мають відкриті банківські рахунки закордоном, починаючи з 1 січня 2019 р.

Висновки. Банківська таємниця – це відображена та задокументована на паперовому або електронному носіїві інформація з обмеженням законодавством доступом, яка містить будь-які відомості про клієнтів, отримані фінансовою установою у процесі безпосереднього здійснення нею своєї діяльності, таємницю яких фінансова установа зобов'язана забезпечувати з метою захисту інтересів клієнтів. Відносини щодо банківської таємниці регулюються нормами інформаційного, цивільного і фінансового права, які визначають зміст поняття інформації, що становить банківську таємницю, встановлюють її правовий режим, тобто систему умов здійснення правового регулювання з метою забезпечення законних приватних і публічних інтересів.

Сьогодні основним документом, який формулює правовий режим банківської таємниці в Україні, визначено Закон України «Про банки і банківську діяльність» № 2121-14. Також регулювання інституту банківської таємниці закріплене в Цивільному кодексі України, Законі України «Про інформацію», постанові Правління Національного банку України «Про затвердження Правил зберігання, захисту,

використання та розкриття банківської таємниці» від 14 липня 2006 р., відповідальність за розкриття банківської таємниці закріплено в Кримінальному кодексі України.

Останні тенденції в Україні щодо розкриття та захисту банківської таємниці передбачають відкриття доступу до банківської таємниці державних банків Міністерством фінансів України та членами наглядової ради державних банків для здійснення моніторингу діяльності державного банку та стану виконання стратегії розвитку державного банку. Також Україна йде на шляху до ратифікації Угоди між Урядом України та Урядом Сполучених Штатів Америки для поліпшення виконання податкових правил й застосування положень Закону США «Про податкові вимоги до іноземних рахунків» (FATCA) і підписання Спільного стандарту звітності (CRS), що розроблений у відповідь на запит G20 та затверджений Радою OECD.

Інститут банківської таємниці у світі має тенденції до змін у бік збільшення можливостей щодо розкриття інформації. Цивілізований світ обрав дорогу кооперації країн між собою стосовно надання будь-якої конфіденційної інформації щодо резидентів інших країн із метою подолання проблеми ухилення від оподаткування.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Русіна Ю.О., Майстренко О.Л. Правовий режим банківської таємниці. *Вісник КНУТД*. Київ, 2015. № 2(85). С. 84–89.
2. Сирота А.І. Банківська таємниця як правова категорія. *Фінансове право*. Київ, 2013. № 1(23). С. 11–13.
3. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. URI: <http://zakon4.rada.gov.ua>.
4. Гетманцев Д.О. Банківська таємниця: особливості її нормативно-правового регулювання в Україні та в законодавстві зарубіжних країн: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 – «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». Київ, 2003. 23 с.
5. Офіційний сайт Верховної Ради України. URI: <http://iportal.rada.gov.ua>.
6. Савченко Д.С. Світові тенденції до захисту банківської таємниці в контексті формування інформаційного суспільства. *Молодий вчений*. Київ, 2017. № 8(48). С. 384.
7. OECD Офіційний сайт. URI: <https://www.oecd.org>.
8. Єсімов С.С. Банківська таємниця у країнах ЄС та адаптація національного законодавства у контексті інформаційного права. *Lviv Polytechnic National University Institutional Repository*. URI: <http://ena.lp.edu.ua>.